

დიდი ილია – ადამიანური ყოფის არქიტექტორი

ადამიანთა ცხოვრების საუკეთესო მოწყობის, ბედნიერების მოდელი (პროექტი) ილიამდე კაცობრიობის მრავალი მოაზროვნის, სოციალურ არქიტექტორთა განსჯის საგანი იყო უძველესი დროიდან. დღეისათვის თავი მოიყარა უტოპიური, ანტიუტოპიური, ეკოუტოპიური შინაარსის დიდძალმა ლიტერატურამ, ოფიციალურმა სამთავრობო, საერთაშორისო, პოლიტიკურმა დოკუმენტმა, რომლებიც აღწერს ან აღგენს საზოგადოების, მოქალაქეთა, მთავრობის ქცევის წესებს, აყალიბებს ცხოვრების მოდელს. ამასთან მნიშვნელოვანია წარსულის დიდ მოაზროვნეთა ხედვების მიხედვით აგებული ცხოვრების მოდელების გათვალისწინება. მათ შორის ასეთად წარმოგვიდგება დიდი ილიას მოძღვრების შუქზე დანახული საზოგადოებრივი და ინდივიდუალური ცხოვრების კონტურები, რომლებიც აქ გვინდა წარმოვადგინოთ. ამასთანავე უპრიანია გავითვალისწინოთ ილიას ბრძნული შეგონება: არ უნდა გვეკონდეს „იმისთანა ნატვრა... რასაც ბუნება უარჰყოფს და არ გვითმობს.“

შესაძლებლად მიგვაჩნია ილიასეული იდეების მიხედვით ავაგოთ ცხოვრების მოწყობის უფრო რეალური, პრაქტიკაში რეალიზებადი თეორიული მოდელი, ვიდრე აქამდე არსებულ უტოპიურ და ფანტასტიკურ ქმედებებშია მოცემული. იგი არსებული, ხარვეზებით დამძიმებული სინამდვილის და მისი მანკიერებათაგან გათავისუფლებული ადამიანური საზოგადოებისა და ცხოვრების მოდელის გარკვეულ ვარიანტად შეიძლება მოვიანზოთ.

პირველ რიგში უნდა ითქვას, რომ რეალობის ილიასეული სურათის, მასში წარმოდგენილი ცხოვრების ავ-კარგის, რომლის რიგი ელემენტები შეინიშნება დღესაც, პოზიტიური ელემენტების გაძლიერებით და ნეგატიურის გაქრობის შედეგადაა შესაძლებელი იმ სასურველი მოდელის ძირითადი შტრიხების წარმოსახვა, რომელიც შეესაბამება ადამიანთა იდეალებს, ცხოვრების ისეთ მოწყობას, როგორზეც ოცნებობდნენ თაობები. მან უნდა ასახოს ადამიანთა, როგორც ბუნების საუკეთესო ქმნილების, არსი, თვისებები, კაცობრიობის პრაქტიკით შემუშავებული ფასეულობები. იგი შესაძლებელია სინამდვილედ იქცეს ადამიანთა მოქმედებებით, ცხოვრების განვითარების კანონებსზე დაყრდნობით. ასე აგებული, ილიას იდე-

ბიორბი მაღაშხია,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა
დოქტორი, სტუ-ს პროფესორი,
საქართველოს სახელმწიფო
პრემიის ლაურეატი მეცნიერებისა
და ტექნიკის დარგში.
აკაკი გვარუშნიკი,
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
სტუ-ს ასოც. პროფესორი.

ბზე დამყარებული ცხოვრების სასურველი მოდელის კონტურები, ვფიქრობთ, საინტერესო და სასარგებლოა დღევანდელი პრაქტიკისათვის.

უწინარესად აქ უნდა აღინიშნოს დიდი ილიას მიერ მკაფიოდ დანახული კაცობრიობის მთელი წარსულის ნათელი და ჩრდილოვანი მხარეები, პროგრესი და, მასთან ერთად, ის უკეთურობანი, რაც ადამიანებმა, საზოგადოებამ ვერ დაძლიეს, მათი ცხოვრების თანმხლები იყო დასაბამიდან და ასეთად რჩება კვლავაც. თანამედროვე ტერმინოლოგიით რომ ვთქვათ, კაცობრიობის მთავარი გამოწვევა ილიას მოძღვრების მიხედვით, სრულიად ცხადად, მდგომარეობს ადამიანთა და საზოგადოების მანკიერებათა დაძლევაში, ჭეშმარიტად ადამიანური საწყისების განმტკიცებაში, ამის საფუძველზე თითოეულისა და ყველას ცხოვრების ადამიანურ იმპერატივებზე დაფუძნებაში, რასაც დიდმა მოაზროვნემ და მოღვაწემ მიუძღვნა მთელი ცხოვრება და შემოქმედება.

ილიასეული იდეების ფუნდამენტზე აგებული ჭეშმარიტად ადამიანური ცხოვრების მოდელი შეიძლება წარმოვიდგინოთ საერთო-საკაცობრიო და ეროვნულ ფასეულობათა ბურჯებზე აღმართულ მყარ კონსტრუქციად. მასში ნათლად იკვეთება ისეთი ადამიანური ფასეულობები, როგორიცაა: ზნეობა, სამართლიანობა, თავისუფლება, ჭეშმარიტება, მშვენიერება, ადამიანთა ფიზიკური და სულიერი სიჯანსაღე, კაცთმოყვარეობა, სიკეთე, მეგობრობა, ურთიერთთანადგომა, შრომისმოყვარეობა, პატრიოტიზმი, ადამიანთა ურთიერთპატივისცემა, უანგარობა, გულუხვობა, გულმოდგინება, თავმოყვარეობა, სიმამაცე და ა.შ. ადამიანთა აზროვნება, ქცევა, საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომ-

ლებიც ამ ფასეულობებზეა დაშენებული, ნამდვილი ადამიანური, ბედნიერი ცხოვრების გარანტიად წარმოგვიდგება.

გვინგენა რა შთამბეჭდავად ილიას მხატვრულ ქმნილებებში, ასევე მრავალმხრივი, ღრმა ფილოსოფიური მსჯელობებით მეცნიერულ ნაშრომებში, პუბლიცისტურ წერილებში, მწერალმა კეთილი, ბრძენი ადამიანების ტიპები, მათი მსოფლხედვა, მოქმედება, გამოაქანდაკა **ადამიანური ადამიანის ტიპი**, წარმოაჩინა მისი მოქმედების მიზნები, მოტივაცია, ორიენტირები, საცხებით სრულად გააცხადა ადამიანის ცხოვრების საზრისში მისი პოზიტიური თვისებებისა და მოქმედების როლი. ილიამ მკაფიოდ წარმოსახა, რომ **ღირსეული, კეთილშობილი, აქტიურად მოქმედი ადამიანები არიან ცხოვრების ისტორიული პროცესის ნამდვილი ლოკომოტივები**. სწორედ ისინი ქმნიან პოზიტიურ ტენდენციას, პროგრესის ხერხემალს, აძლევენ ცხოვრების შინაარსს სიდიადეს. მთელი ცხოვრება, რაც არ უნდა ნეგატიური მოვლენებით იყოს შებღალული, უმთავრესად აღსავსეა ადამიანთა კეთილი საქმეებით და მათი შედეგებით, კმაყოფილებისა და სიამაყის მომგვრელი მოვლენებით.

ამას ადასტურებენ ილიას ნაწარმოებთა დადებითი პერსონაჟები თავიანთი თვისებებით, საქმიანობით, აზროვნების წესით, ბოროტებასთან ბრძოლით. ისინი გვევლინებიან ჭეშმარიტი ადამიანის განსახიერებად. მათი ყოფიერება, ცხოვრების კრედი ადამიანის ამ ქვეყნად არსებობის, დანიშნულების, საზრისის ხორცშესხმაა. მათი ცხოვრებიდან, მრწამსიდან, საქმიანობიდან ნათლად ჩანს, **თუ როგორ უნდა იცხოვროს ადამიანმა, რა არის მისი, როგორც ბუნების მშვენიერების, ამქვეყნიური ყოფის მთავარი მისია**. ცოცხალი პერსონაჟების, თუ ღრმა მეცნიერულ-ფილოსოფიური განსჯის საფუძველზე ილიას მოძღვრებაში მოცემულია ადამიანური ცხოვრების ჭეშმარიტი მაქსიმები.

უფრო სრულად რომ გამოჩნდეს კარგი ადამიანი, მისი ცხოვრება, ილიამ ნეგატიური ტიპების (ისინი რეალობაში არსებობენ, ასეთია სინამდვილე), მათი აზროვნების, მიზნების, მოქმედების ჩვენებით დაადასტურა, **თუ როგორი არ უნდა იყოს ადამიანი, როგორ არ უნდა სჯიდეს, როგორ არ უნდა იქცეოდეს, როგორ არ უნდა ცხოვრობდეს იგი**. ესენი არიან ილიას მხატვრული ნაწარმოებებისა და ნაშრომების ნეგატიური პერსონაჟები: მოძალადეები, სხვისი მწავრელი ბოროტი, გულგრილი, უდარდული, პარაზიტულ ყოფას მიჩვეული ადამიანები, რომლებისთვისაც ცხოვრების აზრი ჟინის მოკ-

ლაში, სხვის ჩაგვრაში, ფულის (სიმდიდრის) დაგროვებაში, კუჭის დაკმაყოფილებაშია. ეს საზოგადოების ის ნაწილია, ვინც არად დაგიდევს მორალის, სამართლიანობის ფეხქვეშ გათელვას, ოღონდ მიაღწიოს თავის მიზანს, მოიპოვოს სიმდიდრე, ცხოვრების ნაგებობა, მისი ავ-კარგი აღნიშნულ ორ ბლოკზეა დაფუძნებული. პირველი ცხოვრების გამმაგრების, გაკეთილშობილების, გახალისების, გამშვენიერების სიმტკიცის, მდგრადობის პირობაა, მეორე - ცხოვრების გაუკუდმართების, აზრის დამახინჯების, დასუტებისა. ცხოვრება ისეთია, როგორიცაა ამ ბლოკების თანაფარდობა. მისი გაკეთილშობილება პირველის განმტკიცებასა და გაფართოებაზე, მეორის დასუსტებაზე და შეკვეცაზეა დამოკიდებული.

ილიას ეპოქის, ადამიანთა ცხოვრების მის მიერ სააშკარაოზე გამოტანილი სურათი აღსავსეა ნეგატიური - ადამიანის საქმიანობის, მენტალიტეტის, მიდრეკილების შედეგებით, უკუღმართობებით, სისაძაგლეებით, თუმცა ისინი, კეთილ ადამიანთა წყალობით, ვერ ფარავს ცხოვრების სიდიადეს, მშვენიერებას. „რაც ნაკლიც არ უნდა ჰქონდეს, ადამიანი მაინც ყველაზე ღირსეული არსებაა ამ ქვეყნად“ (გოეთე).

ილიას მხატვრული ნაწარმოებებისა და მეცნიერული და პუბლიცისტური ნაშრომების შინაარსის, იდეების ერთობლიობით აგებული ნამდვილი ადამიანური ცხოვრების წარმოსახვითი მოდელი, მის კონსტრუქციები ეფუძნება და ესადაგება საღად მოაზროვნე კონკრეტული ინდივიდებისა და მთლიანად საზოგადოების იდეალებსა და მისწრაფებებს, ესმიალება კაცობრიობის ინტელექტუალური და ზნეობრივი ელიტის აზრებსა და იდეებს, რომელთაგან მუდამ მეტ-ნაკლებად დაშორებული იყო და რჩება დღემდე ცხოვრება. იგი დიდი წინააღმდეგობებით, მაგრამ პროგრესის ვექტორით მაინც მიემართება. **ახალი, ნამდვილი ადამიანური ცხოვრების მოდელი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ პირობას: „აზრი ცხოვრებისა იმაშია, რომ შეიმცნო, ჯამი რას მოითხოვს“¹**. ახალი ყოფა, რომელიც განსხვავებული იქნება არსებულისგან, პირველ რიგში გულისხმობს **ინდივიდთა ისეთ პირად თვისებებს და ცხოვრებას, რომლებზეც აღიმართება მთელი საზოგადოებრივი ურთიერთობები, სისტემა**. ილიასეული მოძღვრების მიხედვით, ნამდვილი ადამიანური ცხოვრება შეიძლება ემყარებოდეს მხოლოდ **საერთო-საკაცობრიო, ასევე ერო-**

¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული. ტ. 7. გვ. 74.

გულ ფასეულობებს.

მთელი ფასეულობითი სისტემის ამოსავლად კი **ზნეობა** გვევლინება. ახალი ცხოვრების ადამიანის თვისებები ილიამ ნათლად გამოკვეთა: „სავსება ერთობ ადამიანისა იმაშია, რომ მის გონების აღმატებულებას შეწონილი ჰქონდეს აღმატებულება ზნე-ხასიათისა. საჭიროა ზნე გაწმენდილი და გაფაჩიზებული ჰქონდეს პატიოსნებითა, ნამუსიანობითა, კაცთმოყვარეობითა და სამართლიანობის გრძნობითა. უამისოდ მისი მსჯელობა და ყოფაქცევა ერთმანეთს გადუდგება, ერთმანეთს არ შეეთანხმება, მისი აზრი სხვა იქნება და ყოფაქცევა სხვა. გონება ერთს იტყვის და გული სხვასაქნევინებს.“² ზნეობრივი, ღირსეული ადამიანი ყოველთვის იქცევა ადამიანურად, სწორად, არ დაარღვევს ზნეობრივ იმპერატივებს. ის ემსახურება **სიკეთის** პრინციპებს: „სიტყვა ისაა კაცის უყვარდეს, ვინც ბედისაგან დაჩაგრულია.“

ახალი ცხოვრებისთვის უცხოა **უხეში ეგოისტური ინდივიდუალიზმი**, საკუთარი ინტერესების ნატუჰში ჩაკეტილობა. ადამიანური ყოფა შეიძლება ემყარებოდეს სუბიექტების ერთიანობას, კოლექტივიზმის გრძნობას, რაც ადამიანურ ბუნებას შეესაბამება. საწინააღმდეგო მდგომარეობა საფრთხის შემცველია: „გაყოფაში იყო, არის და, თუ გონს არ მოვევით, მომავალში იქნება ჩამალული საქართველოს დამხობის თესლი“. ერთობას, კოლექტივიზმის გრძნობას, სასიკეთო შედეგი მოაქვს: „ხელი მიეც შენს მეზობელს, შეერთდით, ერთად იმუშავეთ, თუ გინდათ ქვეყანაში რიგიანად იცხოვროთ.“³ ხალხსაც სწამს, რომ „პატიოსნება უენოდ ღაპარაკობს“ (ანდაზა).

ცხოვრება უნდა გათავისუფლდეს ისეთი მანკიერებებისაგან, როგორცაა: ქურდობა, წამგლეჯობა, სიხარბე, სხვისი მონაგარის მითვისება. „ქურდობაცა ბურჟუაზია და კაპიტალიზმის გაუმძღარი სტომაქი ქართველებს სახსენებელს გაგვიწვევს, თუ ჩვენი მხრიდან ცხოვრების უწერელი კანონები არ მოვიმარჯვეთ.... კაპიტალი როცა ნამუსიანია, კარგია, მაგრამ უნამუსო, ჩარჩული კაპიტალი, ჩარჩული ფული ბუნებითადმხდალია, იმიტომ, რომ ქურდობაცაა, იქ იმკის, საცა არ უთესია.“⁴

ნათქვამიდანაც ცხადია, რომ **მაღალი ზნეობის ადამიანების არსებობაა ადამიანური საზოგადოების მომავალი ცხოვრების მოდ-**

ელის ერთ-ერთი ბურჯი. კარგი თვისებების მატარებელი, ადამიანი „ყველაზე ღირსეული არსებაა ამ ქვეყნად“. (დალაი ლამა). ადამიანური ცხოვრების ნიშან-თვისებათა ცენტრშია ასევე **სამართლიანობა**, მისთვის მეტრძოლი და თავგამოდებული ადამიანები. უსამართლობა ისაა, რაც ცალკეულ ადამიანებს აცლის ღირსებებს, ხოლო საზოგადოებას იმ განძს, რაც ერთ-ერთი უძვირფასესია მისთვის. „თუ სამართლიანი ხარ და თავმოყვარე, მაშინ ყველაფერი ხარ, სავსე კაცი ხარ“.⁵

ადამიანური ცხოვრების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფასეულობა პიროვნების **თავისუფლებაა**. იგი, ილიას მიხედვით, განუხრელი ატრიბუტია ადამიანური ყოფისა. „თავისუფლების შოვნაი სჯობს საშოვნელსა ყველასა.“ სადაც თავისუფლება არაა, იქ ადამიანთა ცხოვრება არ შეიძლება იყოს ადამიანური, „მონება კაცს არ შეშენის.“ თავისუფლება ისაა, რაც ადამიანთა ცხოვრებას ამაგრებს, იცავს: „თავისუფლება, შენ ხარ კაცთა ნაცაყუდარი“.

თავისუფლება არა მარტო პიროვნებათა ნორმალური ცხოვრების გარანტს წარმოადგენს, არამედ **მთელი ხალხისაც**, რომლის დაკარგვა უმძიმესი ხვედრია მის ცხოვრებაში. ის ძნელად მოსაპოვებელი და მთელი ისტორიის მანძილზე, სხვა სიკეთეებთან ერთად, მუდამ უკმარი იყო.

ხალხი, საზოგადოება დამოუკიდებელი, თავისი ბედის ბატონ-პატრონი, გამგებელი, თავისი მოქმედების გამსაზღვრელი თავად უნდა იყოს. კარგად მაშინ იქნება ხალხი, როცა ის თავისუფალი, დამოუკიდებელია. „ადრიდა ავად თუ კარგად ჩვენ ჩვენი თავნი ჩვენადვე გვეყუდნეს, მით იყვის უკედ“.⁶

ეპოქის, საზოგადოების ცხოვრების ადამიანურობის, პროგრესის უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებელი, მიზანი სწორედ **პიროვნებისა და ხალხის დამოუკიდებლობა, თავისუფლება, ამასთან, ის მხოლოდ სრულფასოვანი უნდა იყოს და არა ფორმალური, სანახევრო**, რომლის გარეშე ახალი ცხოვრების მოდელი ილუზიის ხასიათს იღებს.

ამასთან, ადამიანისთვის, როგორც სოციალური არსებისთვის, სულაც არაა საკარისი მაღალი ზნეობრივი თვისებები – პატიოსნება, სიტყვის კაცობა, კაცთმოყვარეობა, გამრჯელობა, მეგობრული გრძნობა, ალალ-მართლობა, თუნდაც თავისუფლება. ის პროგრესისკენ უნდა ისწრა-

² ი. ჭავჭავაძე. თხზ. სრულ კრებული, ტ. 5. გვ. 293.

³ ი. ჭავჭავაძე. თხზულებათა სრული კრებული. ტ. 7. თბილისი. 1958. გვ. 271.

⁴ იქვე. გვ. 23-24.

⁵ ი. ჭავჭავაძე. თხზ. სრული კრებული. ტ. 4. გვ. 299.

⁶ ი. ჭავჭავაძე. რჩეული ნაწერები. ტ. 2. თბილისი. 1985. გვ. 24.

ფოდეს, ცოდნას უნდა აღმაგებდეს, ახალ ცოდნას იძენდეს, ეუფლებოდეს სამყაროსა და ცხოვრების არსს, კანონებს, სულ უფრო ღრმად წვდებოდეს მათ, ტექნოლოგიურ სიახლეებს ქმნიდეს, სრულყოფდეს საქმიანობის ორგანიზაციას, წარმოების მართვას, ყოველივეს, რაც აუშვობესებს ცხოვრებას, აღამაზებს, შინაარსით ამდიდრებს, წინ სწევს მას. ამიტომ თავის მეცნიერულ და პუბლიცისტურ ნაშრომებში ილია დამაჯერებლად ასაბუთებს განათლების, მეცნიერების, ახალი ტექნოლოგიების როლსა და მნიშვნელობას ქვეყნის პროგრესისთვის, საერთოდ, და საქართველოს მაგალითზე, კონკრეტულადაც, მისი მოძღვრებიდან გამომდინარეობს, რომ ახალი ადამიანური ცხოვრების სუბიექტის ერთ-ერთი მთავარი ატრიბუტი **მაღალი ინტელექტი, ცოდნა, განათლებაა**. „მეცნიერება და ხელოვნება იბადებიან ცხოვრებისაგან და არსებობენ ცხოვრების მეოხებით და მერე თვითონ მიჰყავთ წინ ცხოვრებას“⁷. „სწავლა, ცოდნა, მეცნიერება - ღონეა იმისათნა, რომელსაც ვერაფერი შეედრება: ვერც მუშტი, ვერც ხმალი, ვერც ჯარის სიმრავლე“⁸ ხოლო „მიზეზთა მიზეზი ყოველი უბედურებისა - ეს უფიცობაა“⁹.

შრომისა და მშრომელის ფაქტორი ცენტრალურ ადგილს იკავებს ადამიანური ცხოვრების პირობათა შორის. პირველ რიგში მთავარია შრომის გათავისუფლება ანუ მშრომელის თავისუფალი შრომის უზრუნველყოფა „შრომისა ახსნა“. „ხოლო გეწამს ღმერთი - უქმთა წამწყმელი, ტვირთმძიმეთ და მაშვრალთა მხსნელი. ღმერთი ტანჯულთა, ღმერთი ჩაგრულთა, ღმერთი უძლურთა შემწყნარებელი...“.

ამასთან ერთად ადამიანები უნდა ფლობდნენ დოვლათის გამოყენების მაღალ კულტურას, უნარს. მხოლოდ მშრომელთა, გამრჯევი, ყაირათიანი ადამიანების საზოგადოება შეიძლება იყოს უზრუნველყოფილი და ბედნიერი: „ქვეყანა იმისია, ვინც ირჯება და ვინც იცის წესი გარჯისა, ვინც უფრო უფროთხილდება ნაშრომს, ვინც იზოგავს ნაღვაწს.“¹⁰ ინიციატივა და აქტიურობა აძლევს შრომას მაღალი ნაყოფის მოცემის ძალას. „მარტო იგი შრომაა ნაყოფიერი, რომლის საძირკველი საკუთარი თაოსნობაა და ძალ-ღონე კიდევ საკუთარი მარჯვენა“.

შრომის მიზანი, მართალია, დოვლათის (სიმდიდრის) შექმნა და ფლობაა, მაგრამ ყოველივე ეს უნდა ხდებოდეს ზნეობრივი ქცევის ფარგლებში. დოვლათი, სიმდიდრე აუცილებელ ფასეულობად, კეთილდღეობის ერთ-ერთ წყაროდ წარ-

მოგვიდგება, მაგრამ იმ პირობით, რომ მას თან არახლავს ადამიანურობის მოთხოვნებიდან გადახრა. „რა არის სიმდიდრე? სიმდიდრე კარგი რამაა. მე მის წინააღმდეგ არაფერი მეტქმის... მაგრამ ის მაინც არ არის საჭირო პირობა ბედნიერებისა. უიმისოდ ბედნიერება კარგად გრძნობს თავს და იგრძნობს კიდევ, თუ კი ჩვენ ვიქნებით ისეთი ადამიანები, რომლებიც უპირველესად ზნეობრივი მხარის დაკამყოფილებას ესწრაფიან“. ცხადია, აქ მხედველობაშია ცალკეულ ადამიანთა ზედმეტი მისწრაფება სიმდიდრისადმი.

საზოგადოების ღირსეულ წევრთა ცხოვრების ნაწილია ქვეყნის, კაცობრიობის სამსახური. „კაცთა საზოგადოება თავისი სიმკვიდრისა, შეურყევლობისა და არსებობისთვის ყოველ ცალკე ადამიანისაგან ითხოვს იმოდენა სათნოებას, რომ ნაკლები შეუძლებელიდაა კაცთა კრებულად ცხოვრებისათვის.“¹¹ როგორც ნ. ბარათაშვილიც გვამცნობს: „არც კაცი ვარგა, რომ ცოცხალი მკვდარსა ემსგავსოს, იყოს სოფელში და სოფლისთვის არა იზრუნოს“. საზოგადოების ღირსეულმა წევრებმა არ იციან, რაა საკუთარ თავში კარჩაკეტილობა, მათ არ სჭირდებათ დაძალება, ბრძანება საერთო საქმეში მონაწილეობისთვის. ისინი მთელი ენერგიით, შესაძლებლობებით ჩართულნი არიან საერთო საქმეებში, არანაკლებ საკუთარისა. ეს მათ ანიჭებს კმაყოფილებას, აღუძრავს ღირსების გრძნობას. თავის უდიდეს მოვალეობად და საქმედ მიაჩნიათ საზოგადო საქმის სამსახური. მათთვის უცნობია მდაბლური მისწრაფებები დაუმსახურებელი სიმდიდრის, თანამდებობის, ჯილდოს, სახელისკენ. „თავისი და თავისი ქვეყნის სასარგებლო სამსახური არიდეს დაპირისპირებია კაცობრიულს, არც კულტურითა, არც ზნეობით.“

დაუშვებელია ეროვნული ფასეულობების დაკარგვა. „სამი ღვთაებრივი სუნჯე დაგვრჩა ჩვენ მამა-პაპათგან: მამული, ენა სარწმუნოება. თუ მათ არ ვუპატრონეთ, რა კაცები ვიქნებით, რა პასუხს გავცემთ შთამომავლობას?“¹²

მთელი საზოგადოების ცხოვრების მოდელში პიროვნების აღნიშნულ თვისებებს გამსახვრელი ადგილი უჭირავს. ეს საერთო-სახალხო ცხოვრების საფუძველს ქმნის, მას აკეთილშობილებს და მიმზიდველს ხდის.

ამასთან ერთად, ახლი, არსებულისგან განსხვავებული, ცხოვრების მნიშვნელოვანი კომპო-

⁷ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული. ტ. 2. გვ. 629.

⁸ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებანი. ტ. 4. გვ. 252.

⁹ იქვე, გვ. 270.

¹⁰ იქვე, ტ. 7, გვ. 224.

¹¹ ი. ჭავჭავაძე, სრული კრებული. ტ. 3. გვ. 26-27.

ნენტეზია საზოგადოებრივი ურთიერთობები და გარემო, ეკონომიკური მოწყობა და მექანიზმი, პოლიტიკური სისტემა. ილიასეული იდეების მოდელის საზოგადოება და მისი ცხოვრება თავისუფალია ყოველგვარი ძალადობის, ადამიანებისა თუ მათი ჯგუფების, ხალხების ჩაგვრისგან, აგრესიული, ექსპანზიონისტური მოქმედებებისგან. იგი მოწყობილია ადამიანების უფლებების უპირობო დაცვის, ხალხის ნების, მოთხოვნილებების რეალიზაციის პრინციპებზე. „...ლახვა სხვისი უფლებისა, მერე მისთანისა, რომელიც ბუნებით მინიჭებული აქვს ყოველს ადამიანს, შეუწყნარებელია და დაუზოგავად განსაკითხავი ყველგან და ყველასაგან. შენც იყავი და მეც მამყოფე, განა ბუნებური და სამართლიანი სურვილი არ არის?“

უზარმაზარი განსხვავება ადამიანებს შორის, რაც დამყარებულია ქონებრივ და ძალაუფლებით უთანასწორობაზე, ისტორიის „ცოდვებს“ მიეკუთვნება. ადამიანები ამ ზომით არ განსხვავდებიან არც ფიზიკური და არც ინტელექტუალური მონაცემებით. ეს განსხვავება უნდა მოისპოს. „წარმატებისათვის, კეთილდღეობისათვის საჭიროა, რომ ყოველნი ძალნი ერთობისანი ერთად, ერთგვარად იყვნენ მიდრეკილნი და მიწვეულნი. თვით წარმატებაც, განვითარებაც მაშინ არის ჭეშმარიტი და ნაყოფიერი, როცა ყველანი ერთგვარად და ერთი სახით გაჭირვების უღელს ეწევიან და თანასწორად ინაწილებენ უფლებასა და მოვალეობას. საცა ეს არ არის, მაშინ ერთის ამალგება, ერთის კეთილდღეობა მეორის გადარიბებაზედ არის ხოლმე დამოკიდებული. უთანასწორობა ერთმანეთს შორის, უჯრა-უჯრა დაყოფის შედეგია. ვისაც კეთილი უნდა, ამ უჯრებს კი არ უნდა წაუმატოს; რაც არის, ისიც უნდა დაშალოს, დაარღვევინოს, ქარს მისცეს.“¹²

ეკონომიკურ ურთიერთობებში, როგორც ცნობილია, განმსაზღვრელია საკუთრება, თუ ვის ეკუთვნის წარმოების ფაქტორები, მ. შ. წარმოების საშუალებები. ილია საესებით ნათლად ეწინააღმდეგება ადამიანთა გაუცხოებას წარმოების საშუალებებისგან. გასაგებია, რომ ასეთი გაუცხოება ქმნის ერთი ადამიანის მეორისაგან მატერიალურ და შემდეგ სხვა ფორმით დამოკიდებულ მდგომარეობას. ამიტომ ნებისმიერი თავისუფალი პიროვნება, სამუშაო ძალის ფლობასთან ერთად, უნდა იყოს წარმოების საშუალების – დამოუკიდებლობის, თავისუფლების, დემოკრატიის ეკონომიკური გარანტიის მფლობელი (თანამფლობელი).

უწინარესად ეს ეხება წარმოების ისეთი

საშუალებების საკუთრებას, როგორიცაა მიწა. თავიდან, თანასწორობა მიწის მფლობელობაში... დამკვიდრებული იყო, მეტ-ნაკლებობის ჩამოვარდნას გზა გადადობილი ჰქონდა; მიწის მშრომელი და მისი მფლობელი ერთი და იგივე კაცი იყო.”¹³ საკუთრების, საარსებო შემოსავლების წყაროს გარანტიის გარეშე პიროვნების რეალური თავისუფლება და დამოუკიდებლობა ფორმალური ან სანახევრო იქნება.

დიდი ილია ამას შესანიშნავად ხვდებოდა. ამასთან, კერძო საკუთრების უფლება არ ნიშნავს მის განუზომელ თავმოყრას ცალკეული პირების ხელში, რაც საზოგადოებას მრავალწინააღმდეგობაში ხვევს, ამკვიდრებს უსამართლობას, ადამიანთა მეტისმეტ ქონებრივ უთანასწორობას, იწვევს საზოგადოების დაქსაქსულობას და სხვა. პრაქტიკაში ეს ნათლად ჩანს მიწის მაგალითზე. „ზღვარდაუდებელმა უფლებამ საკუთრების პირადის ელემენტისამ თავი მოუყარა მამულებს კერძო პირთა ხელში ცალკე, განაშორა მუშა ხელი სამოქმედო საგანს – მიწასა, განაცალკევა მუშა და სამუშაო საგანი.”¹⁴ ილია არ ემხრობოდა ასეთ მდგომარეობას, ფაქტობრივად საკუთრების დემოკრატიზაციის მომხრე იყო, საკუთრების პლურალიზმს უჭერდა მხარს, რაც შეიძლება იყოს ნამდვილი თავისუფალი საზოგადოების ეკონომიკური (მატერიალური) საფუძველი. იგი ბუნებრივად მიჩნევს საამხანაგო - კორპორაციულ (თანამფლობელობით) და სათემო საკუთრებას, გაუმართლებლად მიაჩნია, რომ საამხანაგო-კორპორაციული საკუთრების სისტემა „აღვირახსნილმა კერძოებრივმა საკუთრებამ დასძლია...”¹⁵ საკომლო-გლეხურ მეურნეობასთან ერთად, სოფლად ილია საჭიროდ თვლიდა კოოპერაციული (ჯგუფური) მსხვილი მეურნეობის არსებობას საკუთრების შესაბამისი ფორმით. ცხოვრებამ დაადასტურა, რომეს ფორმები თანამედროვე აგრარული ეკონომიკის შესატყვისია.¹⁶ ამასთან, საკუთრების დემოკრატიზაცია, მისი საზოგადოების ინტერესების შესატყვისი მრავალფორმიანობის არსებობა გარდაუვალია მომავალი ჰუმანური საზოგადოების ყველა სფეროში. ეს აუცილებელია სოციალური სამართლიანობისთვის და ადამიანთა რეალური

¹³ ი. ჭავჭავაძე. სრული კრებული. თბილისი. 1956. ტ. 6. გვ. 119-120.

¹⁴ იქვე. გვ. 142.

¹⁵ იქვე. გვ. 121.

¹⁶ ამისა და სოფლად თანამედროვე მოწინავე წარმოების მოწყობის საკითხებზე დაწერილებითა და არგუმენტირებულად იხ. წიგნში: პაატა კოდუაშვილი. ილია ჭავჭავაძე მეურნის თვალთ. თბილისი. 2013.

¹² ი. ჭავჭავაძე. სრული კრებული. ტ. 8. გვ. 50-51.

თავისუფლებისა და უფლებების გარანტიისთვის, ნამდვილი დემოკრატიის დამკვიდრებისთვის. ასევე ეს ეფექტიანი ეკონომიკის არსებობის პირობაცაა. რეალური თავისუფლება და დემოკრატია ექვემდებარება სამართლიანობის - ზედმეტი უთანასწორობის, სხვისი კუთვნილის მითვისების გამორიცხვის პრინციპს. საკუთრების პლურალიზმის ბუნებრივი აუცილებლობა თვით საზოგადოების სტრუქტურაში ძვეს - სათემო (ჯგუფური), კორპორაციული (თანამფლობელობითი) და სახელმწიფო საკუთრების ძალადობის გარეშე არსებობის კანონზომიერებას ცხოვრება კარნახობს. „საკუთრებას ორი ნაწილი შეადგენს: ერთი – პირადი, მეორე – საზოგადო, რადგანაც იგი არსებობს არა მარტო ცალკე კაცის სარგებლობისთვის, რომ ნაამაგრი მისი შრომისა მასვე მოახმაროს, არამედ საზოგადოების სარგებლობისთვისაც, რომ შესაძლოდ და დღეგრძელად ქნას არსებობა თვით საზოგადოებისა. ერთიცა და მეორე ნაწილიც ცოტად თუ ბევრად თვის საბუთსა პოულობს იმაში, რომ თვით ადამიანიც ორ მხარეს წარმოადგენს.“¹⁷

სავსებით ცხადია, რომ ადამიანი თავისი არსებით ორ მხარეს განასახიერებს - კერძოსა (პირადსა) და საზოგადოებრივს. ამიტომაც მას შესაბამის გარემოში უწევს ცხოვრება და საქმიანობა. ჰუმანური საზოგადოების დოვლათის განკარგვა შეიძლება ემყარებოდეს პირადი და საერთო-საზოგადოებრივი ინტერესების, ყველასა და თითოეულის კეთილდღეობის უზრუნველყოფას, საერთო პასუხისმგებლობას ეკონომიკურ პროცესებსა და მისი შედეგებზე. ასეთი მდგომარეობა თავიდან გვაცილებს ცალკეულ ადამიანთა ზედმეტ დატვირთვას, დაძაბულობასა და პასუხისმგებლობას, როგორც უკვე ითქვა, ქმნის დემოკრატიის, ადამიანთა დამოუკიდებლობის, თავისუფლების ეკონომიკურ დასაყრდენს, რის შედეგად მათ შეეძლება საკუთარი ნების შეუფერხებლად გამოხატვა, სხვისი კარნახით მოქმედებისგან, სხვაზე დამოკიდებულებისგან თავის დახსნა. სანამ ადამიანი არ გახდება ეკონომიკურად და სოციალურად რეალურად დამოუკიდებელი, სანამ იქნება სხვისი განკარგულებებით და კარნახით მოქმედი სუბიექტი (მათ შორის დამქირავებლების) მისი ნამდვილი თავისუფლება, დემოკრატიული უფლებები ილუზიაა.

ეკონომიკური ცხოვრება წარმართება მისი შინაგანი თვითრეგულირების მექანიზმისა და

საზოგადოების ნების საფუძველზე ჩამოყალიბებული პრინციპებისა და კანონების მიხედვით. „ცხოვრება თვითრეგულირებადი არ გამოიჭრება ხოლმე კაცისაგან გამოჭრილ რიკრიკაზედ.“¹⁸ ამდენად აუცილებელია ამ ორი მხარის შერწყმა, ურთიერთკავშირში მოქმედება, რომ ცხოვრებამ მიიღოს საზოგადოების ინტერესების შესაბამისი ხასიათი. ამასთან, სათანადო ორგანიზაციული ფორმების, ეკონომიკური აქტივობის, მეურნეობრივი მექანიზმის, მეურნეობრიობის უნარის, მეცნიერებისა და გამოცდილების გამოყენების გარეშე განვითარებული ეკონომიკა ვერ შეიქმნება, რაც გინდა ხელსაყრელი ბუნებრივი პირობები არ არსებობდეს. ამიტომ სათანადო პროგრესული მეურნეობრივი სისტემის შექმნას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს. „...რაც უნდა სიმდიდრით იყოს მორთული ქვეყანა, მაინც ხალხის კეთილდღეობას სხვა მხრივაც ხელშეწყობა სდომება: კაცთა შორის კეთილად დადგენილი და ცხადად განსაზღვრული ურთიერთშორისი უფლება და მოვალეობა“¹⁹. „თავიდათავი ქვეყნის გაღონიერებისთვის მათგან ნაწარმოებნი არიან, იმიტომ, რომ მარტო ესენი ქმნიან მას, რასაც საპოლიტიკო ეკონომია ქვეყნის სიმდიდრეს ეძახის.“²⁰

ცხოვრების სასურველი პირობებისთვის უმნიშვნელოვანესია საზოგადოების მართვის (პოლიტიკური) სისტემა, ხალხის ნების გამოხატვა და რეალიზაცია ამ სისტემის მეშვეობით.

საზოგადოებრივი პროცესები, საერთო საქმეების მართვა ახალი ადამიანური ცხოვრების პირობებში სრულად იქნება დამყარებული ხალხის ნებასა და გადაწყვეტილებებზე, მათ განხორციელებაზე, აქ ყოველ ადამიანს აქვს უფლება და ევალება აქტიურად და რეალურად მონაწილეობდეს ქვეყნის, მისი განაყოფების მართვის პროცესებში. ეს არაფორმალური, ნაწილობრივი, არამედ სისხლსავსე, მთლიანობითი, რეალური პროცესია, როცა გადაწყვეტილებები მიიღება კონსენსუსის საფუძველზე, არ არსებობს უმრავლესობის ან ძლიერი უმცირესობის ტირანია, ქონებრივი ან სხვა ძალადობრივი ფაქტორის ზეგავლენა, ხელისუფლებაში ხალხის მონაწილეობის, აქტიურად ჩართვის სრული შესაძლებლობა არსებობს, არა აქვს ადგილი არანაირ დიქტატს, მართვის სახელმწიფო და საზოგადოებრივი სისტემები შერწყმულია: „...საცა მთავრობას ხელთ უპყრია მარტო სახელმწიფო საჭიროების საქმენი, ყოველივე სხვა

¹⁷ ი. ჭავჭავაძე. თხზ. სრული კრებული. ტ. 6. თბილისი. 1956. გვ. 141.

¹⁸ ი. ჭავჭავაძე. თხზულებანი. თბილისი. 1989. გვ. 536.

¹⁹ ი. ჭავჭავაძე. თხზულებანი. ტ. 6. თბილისი 1956. გვ. 8.

²⁰ „ივერია“ №89. 1887 წ.

კი საზოგადოებას დაუსაკუთრებია. მერე ისე, რომ ადგილობრივი საქმენი აქვს ხელშეუხლებლად მინდობილი...”²¹ სწორედ რეალური დემოკრატიის ადეკვატურია ის სისტემა, როცა სახელმწიფოს ყველა საფეხურზე - ძირეულზე (სოფელი, რაიონი), შუალედურზე (მხარე, რეგიონი, დარგი) და უმაღლესზე (ქვეყანა), ცხოვრების რეგულაციები აგებულია ძალაუფლების სამართლიანი განაწილებისა და თვითმმართველობის პრინციპებზე, ანუ მოქმედებს გარე ძალების, ცალკეულ პიროვნებათა ამბიციური

დირექტივების გარეშე, ადამიანთა ჯგუფებისა თუ ხალხის ნების, ინტერესების შესაბამისად. ქვეყნის ყველა რგოლის ურთიერთობა დამყარებულია, ურთიერთ-სარგებლობის, ურთიერთდახმარების საწყისებზე, გამორიცხავს აგრესიულობას და ექსპანსიონიზმს. განსაკუთრებულ რეალურ როლს ასრულებენ საზოგადოებრივი, სამოქალაქო ორგანიზაციები.

ილიას იდეების საფუძველზე ამგვარად წარმოგვიდგება ახალი ადამიანური ცხოვრების მოდელის განზოგადებული კონტურები.

GRAND ILYA - THE ARCHITECT OF HUMAN LIFE

GIORGI MALASHKHIA - professor of GTU
AKAKI GVARUTSIDZE - Asoc. professor of GTU

On the basis of progressive, the humanistic ideas of the great writer, the scientist, the philosopher and the thinker Ilya Chavchavadze it is possible to imagine the project of new human life of an obshchestvo. It is life of free people in which justice, high moral, democracy, abundance of the benefits, humane human relations reigns. In it deception, hypocrisy, laziness, vanity are excluded hostility between people, an improvement of the person the person, welfare for all members of society is reached.

²¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სულ კრებული. ტ. 6, თბილისი, 1956, გვ. 35.

საინფორმაციო ომი საქართველოს წინააღმდეგ

გიორგი ბაღათურიძე
სტუ-ს პროფესორი

რა საოცარი ეპოქაა, საქართველო დამოუკიდებელი სახელმწიფოა, აღსრულდა მრავალი თაობის მამულიშვილთა დიდი ხნის ოცნება, ტყუილუბრალოდ არ დაღვრილა ქართველ წამებულ გმირთა სისხლი, ამოდ არ უდგაწიათ ჩვენს დიდ წინაპრებს, მაგრამ, ის რაც მტერმა ცეცხლითა და მახვილით ვერ მოახერხა, ახლა საინფორმაციო ომით ცდილობს და გარკვეულ წარმატებებსაც აღწევს. ჩვენ ყველანი მოწმენი (სამწუხაროდ, ძირითადად უტყვი მოწმენი) გახლდით იმ ბაქანალიისა, რაც 2000-2012 წლებში თავისუფალი სიტყვისა და დემოკრატიის ნიღბით იყო გაჩაღებული მართლმადიდებლური რწმენისა და ქართული ტრადიციების წინააღმდეგ, როდესაც მართლმადიდებლობასა და ქართულ ტრადიციებს ლაფში სვრიდნენ და წარმოადგენდნენ როგორც რაღაც ბნელსა და დრომოჭმულს, რაც ხელს უშლის საქართველოს უმტკივნეულად შეერწყას გლობალურ საზოგადოებას.

ზოგიერთი ახლომხედველი პოლიტიკოსი თუ საქართველოს მოყვარე-მტერი და მათი „პიარშიკები“ გვირჩევენ სასწრაფოდ დავივიწყოთ ჩვენი ეროვნული და სარწმუნოებრივი, ტრადიციული ღირებულებები, როგორც წარსულის მავნე გადმონაშთი, ხელისშემშლელი ბარგი თანამედროვე, გლობალიზაციის ეპოქაში. ეს ამბავიც არ ახალია, ძველია. გვახსოვს, როგორ მოუწოდებდნენ ქართველობას დროზე გარუსებულები გიორგი მუხრანბატონი¹ და ივანე ჯავახიშვილი. მაგრამ არის არსებითი განსხვავებაც.

¹ გიორგი მუხრანბატონი (1821-1877), მონარქისტი, კავკასიის მეფისნაცვლის სამმართველოს მოხელე. მუხრანბატონის შეხედულებით კაცობრიობის პროგრესი იწვევს დიდი ხალხების გაბატონებასა და მცირე ერების მოსპობას. მისი აზრით, მცირე ერებს არ შეუძლიათ სრულყოფილი სახელმწიფოს შექმნა, მათი მისწრაფება ინდივიდუალური არსებობის შენარჩუნებისაკენ უიშულოა და მავნეც კი, ამიტომ, რაც შეიძლება სწრაფად უნდა შეერწყან დიდ ერებს.

² ივანე ჯავახიშვილი (1852-1913) — ქართველი რევოლუციონერ-ხალხოსანი, 1889 წ-ს პეტერბურგში ჟურნალ „სევერნი ვესტნიკი“ „ნ. დ-ს“ ფსევდონიმით გამოაქვეყნა წერილი, რომელშიც ფალსიფიცირებული იყო საქართველოს ისტორია, ლიტერატურა და კულტურა.

გიორგი მუხრანბატონისა და ივანე ჯავახიშვილის ნიჰილისტური და რეაქციული შეხედულებები მკაცრად გააკრიტიკეს ქართველმა მწერლებმა და საზოგადო მოღვაწეებმა: ილია ჭავჭავაძემ, აკაკი წერეთელმა, ვაჟა-ფშაველამ და სხვ.

ისინი, XIX საუკუნეში მოღვაწე ადამიანები, გულწრფელად თვლიდნენ, რომ ასე უკეთესი იქნებოდა საქართველოს მოსახლეობისთვის. თანამედროვე ჯაბადარები კი უფრო დაქირავებული აგენტების შთაბეჭდილებას ტოვებენ (რამდენ ვერცხლად დაქირავებულნი? ოოო, ამას ჩვენ ვინ გვეტყვის, ეს ხომ კომერციული საიდუმლოებაა), ესენი უფრო დახვეწილად, ერთიანი გეგმით მოქმედებენ, მიზანმიმართულად თესავენ ხალხში ბოროტების ყვავილებს.

გლობალიზაცია გარდაუვალი ისტორიული პროცესია და ეკონომიკურად იგი საქართველოსთვის შესაძლოა სიკეთის მომტანიც იყოს თუ ჩვენ მას მომზადებულნი შევხვდებით... „ხმლიანმა მტერმა ვერ დაგვათმობინა, ვერ წავართვა ჩვენი მიწა-წყალი, ჩვენი ქვეყანა... შრომითა და გარჯით, ცოდნით და ხერხით მოსული-კი თან გაგვიტანს, ფეხ-ქვეშდამ მიწას გამოვავაციის, სახელს გაგვიქრობს, გაგვიწყევტს, სახსენებელი ქართველისა ამოიკვეთება... თუ შრომა და გარჯა, ცოდნა და ხერხი წინ არ მივაგებეთ...“ (ილია ჭავჭავაძე). სათანადო, თანამედროვე ცოდნით აღჭურვილმა საქართველომ ისევე უნდა გამოიყენოს გლობალიზაცია, როგორც სერფინგისტმა აბობოქრებული ტალღები. თუ ვეცდებით, რომ გავექცეთ გლობალიზაციის ტალღას, სწორედ მაშინ დავმარცხდებით.

მაგრამ როგორ გავუმკლავდეთ გლობალიზაციის საფრთხეს, რომელიც ჩვენს სულიერებას ემუქრება? რა არის ის ძირითადი ღირებულებები ანუ ჩვენი გადარჩენის იარაღი, რასაც ჩვენ უნდა გავუფრთხილდეთ და შევინარჩუნოთ გლობალიზაციის ეპოქაში. ეს თქვენ კარგად მოგეხსენებათ, ჩვენო მკითხველო, ესაა - **მამული, ენა, სარწმუნოება!**

საგულისხმოა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე ცივილიზებული საზოგადოებაც, განსაკუთრებით ევროპაში, სწორედ ამ ან მსგავსი მარადიული ღირებულებებისკენ იხრება. იქ უკვე მიხვდნენ, რომ მხოლოდ „არსებობისათვის ბრძოლა“, მხოლოდ მატერიალური სიმდიდრე საბოლოო ანგარიშით დამღუპველია და დღეს მსოფლიოში შეინიშნება ერთგვარი შემობრუნება საყოველთაო მომხვეჭელობიდან სულიერებისკენ, ზნეობრივი